

**Predlog praktične politike za
unapređenje implementacije
programa Jezik, mediji i
kultura**

Predrag Mijatović

Predlog praktične politike je nastao u sklopu regionalnog programa „Mediji za građane – građani za medije: Jačanje kapaciteta nevladinih organizacija za razvoj medijske i informacione pismenosti na Zapadnom Balkanu, koji uz podršku Europske unije implementiraju partnerske organizacije Mediacentar Sarajevo, Albanski medijski institut, Makedonski institut za medije, Institut za medije Crne Gore, Novosadska novinarska škola, Mirovni Institut, SEENPM.

Funded by
European Union

Predlog praktične politike za unapređenje implementacije programa Jezik, mediji i kultura

Opis problema

Bez ikakvog ustručavanja može se tvrditi da su 21. vek do sada obeležile uticajne tehnološke promene. Razvoj i širenje interneta, kao glavna od njih, značajno je promenilo dominantne sfere života – politiku, ekonomiju, kulturu, društveni život... i, naravno, medije. Dvadeset prvi vek odlikuje hiperprodukcija informacija – umesto ograničenog prostora i vremena koje je (nekada) odlikovalo štampu, radio i televiziju, pojavom interneta ove granice se brišu. To znači da građani danas imaju teži zadatak nego ikad kada su u pitanju selekcija i interpretacija njima potrebnih informacija.

Upravo su informacije dobijene iz medija jedan od presudnih faktora na osnovu kojih pojedinci širom sveta svakodnevno donose brojne odluke. Da bi te odluke odgovarale njihovim željama, potrebno je da građani pravilno protumače informacije koje dobijaju. Drugim rečima, potrebna im je medijska i informaciona pismenost (MIP). Ova vrsta pismenosti kao jedan od ključnih stavki podrazumeva sposobnost kritičkog analiziranja medijskog sadržaja. Imajući u vidu da je način mišljenja najlakše i najproduktivnije oblikovati u najranijem periodu života,¹ sledi da bi najbolji metod medijskog opismenjavanja bio onaj koji podrazumeva početak ovog procesa u školskom uzrastu, odnosno podrazumeva MIP kao sastavni deo obrazovnog sistema.

Jedan od glavnih ciljeva Novosadske novinarske škole od njenog osnivanja, tačnije već više od dve decenije, jeste unapređivanje medijske i informacione pismenosti u Srbiji i regionu. Novosadska novinarska škola ima seminar medijske pismenosti akreditovan od strane Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja koji se tiče unapređivanja digitalnih kompetencija učenika i nastavnika i upotrebe informaciono-komunikacionih

¹ Valić Nedeljković, D. i Janjatović Jovanović, M. (2019). *Iskustva i nove mogućnosti za implementaciju medijske i informacione pismenosti u osnovne i srednje škole u Srbiji*. Novi Sad: Novosadska novinarska škola.

tehnologija u realizaciji obrazovno-vaspitnog procesa i kojim je do sada obučeno preko 500 učesnika. Pored toga, Škola svake godine sprovodi nekoliko projekata koji za glavnu temu i cilj imaju upravo medijsko opismenjavanje građana (na primer, trenutno su to projekti Digitalni pogon² i Mediji za građane – građani za medije³). Naposljetku, među najvažnije inicijative Novosadske novinarske škole spada višegodišnje zagovaranje sistematskog uključivanja medijske i informacione pismenosti u obrazovne sisteme.

Medijska i informaciona pismenost deo je obrazovnog plana i programa Srbije još od 2005. godine, u sklopu tri nastavne jedinice izbornog predmeta Građansko vaspitanje i obaveznog Maternjeg jezika. Međutim, značajnu inicijativu na ovom polju predstavlja uvođenje izbornog predmeta *Jezik, mediji i kultura* u gimnazije od školske 2018/2019. godine. Iako se ovaj program susretao sa dobrim delom izazova od svoje implementacije (kao što je i očekivano od jednog novog predmeta), on ipak predstavlja prvi značajan korak u poslednjoj deceniji ka sistemskom rešenju uvođenja MIP u obrazovni sistem.

² <https://novinarska-skola.org.rs/sr/digitalni-pogon/>

³ <https://novinarska-skola.org.rs/sr/mediji-za-gradjane-gradjani-za-medije-2/>

Cilj predmeta *Jezik, mediji i kultura* jeste da „doprinese unapređivanju komunikacijskih veština, razvoju medijske kulture i usvajanju kulturnih obrazaca koji će učeniku omogućiti snalaženje u savremenom svetu, izgradnju identiteta i dalji profesionalni razvoj“.⁴ Učenici ovaj predmet mogu birati u prvom i drugom razredu gimnazije, a kao i ostali izborni predmeti on je interdisciplinaran i za njega ne postoje udžbenici i drugi specijalizovani didaktički materijali, već se učenici „podstiču da koriste što različite izvore informacija i da imaju prema njima kritički odnos“.⁵ U prvom razredu, program se sastoji od tri obavezna modula: 1) javni nastup, 2) kreatori i primaoci medijskih poruka i 3) vrednosti. U drugom razredu, teme istraživanja za koje se učenici opredeljuju jesu: 1) mediji i zabava – popularne ekspresivne forme, 2) amaterska kultura i kreativni aktivizam i 3) identitet u digitalnom okruženju.

Opšti utisci nastavnika ovog programa koje je Novosadska novinarska škola anketirala o predmetu *Jezik, mediji i kultura* jesu da se radi o dobro zamišljenoj ideji, ali da postoje određene stavke u samoj realizaciji koje je neophodno korigovati kako bi program bio unapređen. Nastavnici koji predaju *Jezik, medije i kulturu* nisu nastavnici

⁴ Izborni programi str. 9

⁵ Izborni programi str. 9

isključivo ovog predmeta, već se radi o predavačima društvenih predmeta obučeni za ovaj program. Ova obuka odnosi se na opštu obuku za sve izborne programe koju je organizovao Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja; iz Zavoda su Novosadskoj novinarskoj školi potvrdili da za sada nemaju u planu posebnu obuku za nastavnike za ovaj program. Posledično, nastavnici predmeta *Jezik, mediji i kultura* koje je Novosadska novinarska škola anketirala saglasni su da je dodatna obuka poželjna. Sudeći po tome, jedna od prvih prepreka za unapređivanje ovog programa jeste nedovoljna obučenost, odnosno kompetencija samih nastavnika, a kao logično rešenje nameće se već pomenuta opširnija obuka.

Još jedan predlog nastavnika za unapređenje programa jeste konkretnija literatura. Kao što je već napomenuto, strategija izbornih programa nalaže da učenici sami razvijaju svoje istraživačke veštine u pronalaženju izvora, ali nastavnici ipak smatraju da su im potrebne jasnije smernice i primeri dobre prakse. Sa tim u vezi, u pomenutoj anketi nastavnici su saglasni i da bi bilo korisno da postoji resurs centar sa materijalima za realizaciju ovog programa, koji bi sadržao bazu obuka, radova, štampanog, video i dr. materijala i ostalih predloga za realizaciju pojedinačnih nastavnih jedinica.

Kritika opcija

Ako je glavni problem identifikovan u prethodnom delu **nedovoljna obučenost nastavnika** koji predaju *Jezik, medije i kulturu*, onda u nastavku slede predlozi potencijalnih rešenja ovog problema, predstavljeni putem obrazlaganja argumenata za njihovo implementiranje, kao i mogućih problema koje bi sa sobom nosili. S obzirom na to da sami nastavnici priznaju kako bi im dodatna obuka bila korisna za ovaj predmet, prva dva predloga odnose se na uvođenje obaveznih seminara medijske pismenosti za predavače ovog predmeta, dok se treće rešenje odnosi na platforme za razmenu materijala za nastavnike.

1. Učiniti obaveznim postojeće seminare medijske pismenosti

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja već ima nekoliko sertifikovanih seminara koji se tiču medijske pismenosti.⁶ Radi se o jednodnevnim seminarima za

⁶ U cilju potpune transparentnosti treba napomenuti da je jedan od ovih seminara i onaj koji sprovodi Novosadska novinarska škola.

nastavnike koji posmatraju savremene medijske trendove i apostrofiraju razvijanje kritičkog odnosa prema sadržaju koji se u medijima prenosi, što jeste u skladu sa osnovnim ciljevima predmeta *Jezik, mediji i kultura*. Obučavanjem svih nastavnika kroz obavezne seminare bio bi obezbeđen zadovoljavajući minimalni nivo njihovih kompetencija. Sigurno je da bi postojeći seminari pružili solidnu osnovu za nastavnike, odnosno da bi bili dobra polazna tačka na osnovu koje bi nastavnici dobijali i dalje razvijali ideje za samu realizaciju predmeta. Međutim, činjenica da su ovi seminari kreirani pre uvođenja programa *Jezik, mediji i kultura* tokom školske 2018/2019. godine dovodi u pitanje njihovu komplementarnost sa ovim predmetom. *Jezik, mediji i kultura* zamišljen je da pokriva širok spektar tema koje se tiču savremene kulture – na primer, u prvom razredu ovaj predmet pokriva ne samo temu kreatora i primaoca medijskih poruka, već i javni nastup i (kulturne) vrednosti. Nijedan od postojećih seminara ne obučava nastavnike u sve tri navedene teme, a pitanje je i da li bi i njihova eventualna kombinacija proizvela potpuni željeni efekat.

2. Učiniti obaveznim poseban seminar usko fokusiran na *Jezik, medije i kulturu*

Ova opcija bazirana je na istoj logici kao i prethodna, ali umesto sa postojećim seminarima pokušava da nadomesti nedovoljnu obučenost nastavnika uvođenjem novog, specijalno formiranog seminara za *Jezik, medije i kulturu*. Kreiranje ovakvog seminara zahtevalo bi značajnu logističku podršku nadležnih institucija – nakon dve pune školske godine tokom kojih je ovaj predmet održavan, nastavnici i učenici stekli su pozamašna iskustva koja bi bilo potrebno obraditi i analizirati. Kao što je već ustanovljeno, za sprovođenje nastave na ovom predmetu ne postoje zacrtana uputstva, te stoga možemo pretpostaviti da su različiti nastavnici prilazili nastavnim temama na različite načine. Tokom dve godine, na nivou čitave Srbije, ovako različiti pristupi predstavljaju značajno velik i potencijalno značajno koristan izvor informacija. Da bi on bio optimalno upotrebljen, bilo bi neophodno anketirati reprezentativan uzorak nastavnika i učenika kako bi se ustanovile dobre i loše prakse za realizaciju ovog predmeta. Takođe, sa sigurnošću možemo pretpostaviti da bi vrlo produktivna bila i direktna razmena iskustava između samih nastavnika, što je nešto što bi ostalo

uskraćeno oslanjanjem isključivo na upitnike i intervjue. Na osnovu ovih zaključaka i dobijenih odgovora bi predloženi seminar bio formiran. Njime bi nastavnici dobili potrebna znanja o medijskoj pismenosti koja bi uz to bila prilagođena nastavnim jedinicama predmeta *Jezik, mediji i kultura*. S obzirom na to da se radi o seminaru specijalizovanom za jedan predmet, dobija se mogućnost ažuriranja materijala na osnovu daljih iskustava nastavnika sa ovim predmetom. Naravno, nastavnicima bi i dalje bila ostavljena sloboda da nastavu prilagode svojim učenicima koliko god je to potrebno, ali ovime bi bilo odgovoreno na zahtev pojedinih nastavnika za konkretnija uputstva za izvođenje *Jezika, medija i kulture*. U okviru ovog rešenja korisno bi bilo i postojanje platforme za preuzimanje i razmenu materijala za nastavnike.

3. Stvaranje zvaničnog resurs centra sa materijalima za nastavnike *Jezika, medija i kulture*

Ovim rešenjem bio bi adresiran problem nedostatka odgovarajuće literature koji su nastavnici isticali – time bi oni mogli da pristupe proverenim i odobrenim materijalima koji bi im pomagali u realizovanju nastave. Istovremeno, s obzirom na to da se ne radi

o obaveznoj literaturi, akcenat bi i dalje ostao na podsticanju učenika da „koriste što različiti izvore informacija“, dok bi ovi materijali služili kao smernice. Sa tim u vezi, udruženje građana Građanske inicijative objedinilo je stručnu literaturu⁷ i materijale⁸ vezane za medijsku pismenost u sopstvenom resurs centru. Ukoliko on kontinuirano bude dopunjavan i proširivan, nastavnici bi mogli biti upućivani na ovu adresu, pod uslovom da ne bude procenjeno da je kreiranje novog resurs centra bolje rešenje. U svakom slučaju, resurs centar za potrebe predmeta *Jezik, mediji i kultura* podrazumevao bi ne samo zvanične, posebno kreirane nove materijale za svrhe ovog resurs centra, već bi funkcionisao i kao baza za skladištenje i razmenu radova koje bi učenici tokom godina kreirali. Još jednu prednost ove opcije predstavlja i to što ona nije naročito teško ostvariva; sa institucionalne i logističke strane lakše je izvodljiva nego prethodna. Ipak, svoju potpunu korist ovo rešenje imalo bi u kombinaciji sa obaveznim seminarom. U slučaju kada bi bio kreiran samo resurs centar – bez pratećeg seminara – na navedene brojne probleme koji se tiču same realizacije nastave, poput

⁷ <https://rc.gradjanske.org teme/gradjansko-vaspitanje/korisni-materijali/strucna-literatura/medijska-pismenost-strucna-literatura/>

⁸ <https://rc.gradjanske.org teme/gradjansko-vaspitanje/korisni-materijali/materijali-po-temama/medijska-pismenost/>

nedovoljne obučenosti nastavnika i nedostatka konkretnijih uputstava, ne bi bilo odgovoreno.

Preporuke

Svaka od ponuđenih opcija predstavlja potencijalno rešenje za neke od ključnih problema u realizaciji programa *Jezik, mediji i kultura* identifikovanih u prethodnom delu, te bi stoga bilo koja od njih predstavljala korak napred u odnosu na postojeću situaciju. Posmatrano sa aspekta ekonomičnosti, najlakše izvodljiva jeste treća opcija (resurs centar), zatim prva (učiniti obaveznim postojeće seminare), i na kraju druga (kreiranje posebnog seminara). Međutim, gledano sa aspekta efikasnosti, čini nam se očiglednim da su prva i treća opcija inferiorne u odnosu na drugu. Uvođenje obaveznog specijalizovanog seminara za *Jezik, medije i kulturu* kao minimum ima sve one prednosti koje donose i postojeći seminare, ali pritom i poništava onaj raskorak koji postoji između njih i nastavnih jedinica ovog predmeta. Istovremeno, stvaranje zvaničnog resurs centra jeste dobrodošao predlog koji bi svakako trebalo makar testirati u nekom kapacitetu, ali bez uvođenja obaveznog seminara on ne predstavlja

dovoljno značajan napredak. Imajući to u vidu, naš zaključak je da kreiranje posebnog seminara za *Jezik, medije i kulturu* predstavlja najbolji način za optimalno unapređenje nastave na ovom predmetu. Ukoliko je njegov cilj poboljšanje medijske i informacione pismenosti budućih građana, onda bi eventualne logističke i druge poteškoće prilikom implementiranja specijalizovanog seminara bile prepreka koju vredi savladati.